

III. Література кінця XVIII — початку XX ст.

Тема 12. Іван Нечуй-Левицький (1838 — 1918)

Іван Семенович Нечуй-Левицький (справжнє прізвище - Левицький) - український прозаїк, перекладач. Він увійшов в історію української Літератури як видатний майстер художньої прози.

За півстоліття творчої діяльності І. Нечуй-Левицький написав понад п'ятдесят високохудожніх романів, повістей, оповідань, п'єс, казок, нарисів, гуморесок, літературно-критичних статей.

Особливості творчості:

- увів в українську літературу нові теми й мотиви, змалював їх яскравими художніми засобами;

- у соціально-побутових оповіданнях та повістях відобразив тяжке життя українського народу другої половини XIX ст., показавши життя селянства й заробітчан, злиднями гнаних з рідних осель на фабрики та рибні промисли;

- на відміну від своїх попередників - Г. Квітки-Основ'яненка та Марка Вовчка, він докладніше розробляв характери, повніше висвітлював соціальний побут, показував своїх героїв у гострих зіткненнях з соціальними умовами;

- своєрідна риса стилю І. Нечуя-Левицького - тонке поєднання реалістичної конкретності описів, великої уваги до деталей портретів та особистісних характеристик, побуту, обставин праці, особливостей мови та поведінки персонажів з живописною образністю, емоційністю, тяжінням до яскравих епітетів;

- тонкий гумор.

«Кайдашева сім'я» (1879)

Жанр

Яскравий зразок реалістичної соціально-побутової повісті, у якій на матеріалі повсякденного життя селянства розкриваються характерні риси вдачі українського народу, його індивідуалізм, прагнення жити окремим, самостійним життям.

Новаторством І. Нечуя-Левицького в зображенні побуту селян були реалістичні тенденції (життя без прикрас).

Соціально-побутова повість - вид епічного твору, головна увага якого зосереджується на розкритті суперечностей і закономірностей суспільного життя,

соціальній зумовленості дій і вчинків персонажів, зображенні їх у побутовому середовищі.

Жанрова специфіка повісті полягає в тому, що зображення повсякденного життя родини Кайдашів розгортається в найрізноманітніших побутових виявах, які часто окреслюються в гумористичному плані. Схильність до відтворення комічних недоречностей письменник вважав однією з рис характеру українців, елементом національної психіки, багатої, за його ж спостереженням, «на жарти, смішки, штукарства та загалом на гумор, ще часом і дуже сатиричний».

Особливості композиції

Розгортання сюжету за принципом нагнітання епізодів, сцен, колізій, завдяки чому виразно окреслюється характер конфлікту. Смыслову роль відіграють численні діалоги.

Основний конфлікт повісті - соціальний. Перед читачем проходять епізоди постійних сварок у сім'ї та короточасних примирень, які знову ж таки швидко перериваються загостренням суперечностей, викликаних відстоюванням своїх прав на власність.

Основні персонажі: старий Омелько Кайдаш та його дружина Маруся, сини - Карпо та Лаврін, невістки - Мотря і Мелашка.

Головна думка повісті: Через показ конкретних буденних ситуацій автор змальовує здрібніння людської душі. Духовна роз'єднаність, спричинена відсутністю прагнення зрозуміти одне одного, - це те лихо, яке отруює кожний день життя і батьків, і їхніх синів та невісток.

Стислий переказ твору

I

Недалеко від містечка Богуслава, біля річки Росі, в довгому покрученому яру розкинулось село Семигори. Воно потонуло у вербах і садках.

Під однією горою стояла чимала хата Омелька Кайдаша.

Одного літнього дня Омелько Кайдаш сидів у повітці [сарай, відкритий з однієї або кількох сторін] й майстрував. «Ніби намальований на чорному полі картини, сидів

Кайдаш в білій сорочці з широкими рукавами».

На току два Кайдашевих сини, Карпо (старший) та Лаврін (молодший). Це «молоді парубки, обидва високі, рівні станом, обидва довгообразі й русяві, з довгими, тонкими, трошки горбатими носами, з рум'яними губами. Карпо був широкий в плечах, з батьківськими карими очима, з блідуватим лицем. Тонкі

пружки його блілого лица з тонкими губами мали в собі щось неласкаве. Гострі темні очі були ніби сердиті».

«Лаврінове молоде довгасте лице було рум'яне. Веселі сині, як небо, очі світились привітно й ласкаво. Тонкі брови, русяві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи - все подихало молодю парубочою красою. Він був схожий з виду на матір».

Відбулася розмова між братами за дівчат.

Лаврін пропонував Карпові різні кандидатури (Палажку, Хіврю, Вівдю, Химку, Олену Головківну, Одарку, Хотину, Ганну).

«Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала серце з перцем», - казав Карпо.

«Коли я буду вибирати собі дівчину, то візьму гарну, як квіточка, червону, як калина в лузі, а тиху, як тихе літо», - сказав веселий Лаврін. «Мені аби була робоча та проворна, та щоб була трохи куслива, як мухи в спасівку», - сказав Карпо.

Лаврін запропонував дочку Довбиша Мотрю. Карпо над цим задумався.

У тексті наводиться опис Кайдашихи:

«Вона була вже не молода, але й не стара, висока, рівна., з довгастим лицем, з сірими очима, з тонкими губами та блідим лицем. Маруся Кайдашиха замолоду довго служила в дворі, у пана, куди її взяли дівкою. Вона вміла дуже добре куховарити і ще й тепер її брали до панів та до попів за куховарку на весілля, на хрестини та на храми. Вона довго терлась коло панів і набралась од їх трохи панства».

Омелько Кайдаш зайшов у шинок, пиячив, поки не пропив половину грошей. Потім пішов додому, загнукав у двері. Але Кайдашиха не пускала, тільки лаялася. Нарешті Лаврін відчинив батькові. Але п'яний Кайдаш довго не міг знайти двері, думаючи, що його кум украв у нього в шинку очі. Потім таки добрів до лавки, впав і захропів.

II

Карпо йде до хати Мотрі Довбишівни, між ними зав'язується жартівлива розмова.

На другий день, збираючись до церкви, Мотря прибралася, як на свято, в надії побачити Карпа.

Кайдаші в цей час з'їжджали возами з крутої гори, і Карпо, задивившись на Мотрю, не підтримав воза і той перекинувся. До церкви парубок потрапив пізніше.

А через два тижні Карпо заслав до Мотрі старостів і вони одержали згоду на заручини.

На свято Семена Кайдаші пішли на оглядини до Довбишів.

Довбиші були багаті, і Кайдашисі хотілося показати себе з найкращого боку: вона чепурилася, церемонилась, чекала, поки її кілька разів попросять сісти на почесному місці - на покуті. Господарі заходилися накривати на стіл, а Кайдашиха стала придивлятися до Мотрі та хвалити її за працьовитість. Мотрі одразу не сподобався солодкий медок у її голосі.

Після другої Пречистої [Різдво Пресвятої Богородиці - 21 вересня] Карпо повинчався з Мотрею, весілля гуляли чотири дні.

Наступного дня після весілля свекруха розбудила Мотрю дуже рано і почала навчати, як розкласти вогонь у печі та варити борщ, ніби та цього не вміла, і задала ще багато іншої роботи, а сама лежала, мовби нездужаючи. Кайдашиха встала, коли вже розвиднілося, і знову почала навчати невістку, сама «не беручись ні за холодну воду». Вона дурила Мотрю, що нездорова, бо була рада мати в домі «добру робітницю» та командувати нею. Мотрі це не подобалось. Спочатку вона терпіла, а потім почала гостро відповідати, що не може надвоє розірватися, щоб усе встигнути. Зрозуміла, яка недобра її свекруха і що «під її солодкими словами ховається гіркий полин». Але Мотря була не з таких, «щоб комусь покорятись».

Другого дня Кайдашиха знову охкала і примусила невістку зробити всю роботу: зварити обід, спекти хліб. Потім ще й дорікала, що борщ вийшов недобрий. Мотря не стрималася і відповіла, що їй не дуже допомагали, а сама вона всього не встигає. Свекруха здогадалася, що невістка не мовчатиме.

Через тиждень Кайдашиха перестала звати Мотрю серденьком і орудувала нею, як наймичкою, ще й кричала та дорікала.

Одного дня під час Різдвяного посту Мотря з Кайдашихою не помирилися з приводу того, хто замете в хаті (у Мотрі вся робота в руках горіла, а Кайдашиха довго спала і потім ще почала звинувачувати невістку в очах Карпа. Йому було жаль і матір, і жінку, яка почувала себе сиротою в чужій сім'ї).

Мотря, вимітаючи сіни, почула, як Кайдашиха говорила з кумою про неї, називала її кобилою, яка довго спить. На що Мотря не втримала і крикнула: «Од кобили чую! Ще й однієї сорочки не справили мені, а вже судите на все село!». Кайдашиха від сорому не знала де дітись.

Мотря вирішила, що тепер вона покаже свекрусі, і вранці не стала вставати, кажучи, як і Кайдашиха колись, що нездужає. Маруся побачила, що Мотря дражнить її, розсердилась.

Результат непорозумінь - обід недоварений, хата неметена. Кайдашиха поскаржилася старому Кайдашеві, той розсердився, хотів навіть ударити невістку, але Карпо сказав, щоб батько не чіпав Мотрі, бо в неї є чоловік.

З того часу вони не мирилися. Кайдашиха кричала на Мотрю, а та огризалася. До Різдва Мотря ждала, що свекруха подарує їй якусь одежину, але та відрізала тільки полотна на запаску. Гарне тонке полотно й рушники вона сховала собі в

скриню, ще й замком замкнула, хоч пряли вони разом з Мотрею. Мотря пожалілася Карпові, що їй нічого мати не справляє і вона ходить, як старчиха.

Після того Кайдашиха привезла невістці хустку і матерію на спідницю, але вони були такі чорні та убогі, що Мотря тільки зітхнула й відкинула обновки геть.

Восени Мотря народила сина. Карпо ніби виріс у своїх власних очах, став вважати себе за хазяїна, рівного батькові. Кайдаш був радий онукові і обіцяв справити молодій родині хату через сіни. Дитина трохи помирила невістку зі свекрухою, яка купала й сповивала, колихала онука.

Карпо й Мотря, заробивши улітку більше хліба, знали, що тепер їдять свій, а не батьківський. І полотна Мотря напярала більше, але Кайдашиха все сховала в свою скриню. Мотря вирішила прясти окремо і почала складати полотно у свою скриню, що дуже не сподобалося Кайдашисі.

Коли жінки сіли прясти, Кайдашиха схопила мотовило, кажучи, що воно її. Жінки підняли такий страшенний крик, сіпаючи мотовило кожна до себе, що чоловіки позбігалися до хати і дивувалися, через що сварка, а старий Кайдаш аж кочергою замірився. Потім вихопив мотовило, побив його на шматки і став лаяти Мотрю, що через неї така буча в хаті, хотів навіть ударити, але Карпо заступився. Батько накинувся на сина, той просив не робити цього, відступитися. Кайдаш розлютився, знову кинувся у бійку, але Карпо так його штовхнув, що той упав навznak і ноги задер. Мати з Лавріном кинулись оборонять Кайдаша.

Коли трохи втихомирилось, Кайдаш сказав, що відділить Карпа, а Мотря підказала, що хай спершу зробить для них з матір'ю два мотовила.

Наступного дня старий Кайдаш вніс у хату два мотовила.

Після того, як одного разу Мотря спекла невдалий хліб, за що її засудили, вона вирішує готувати на свою сім'ю окремо.

Коли одного ранку Кайдашиха зрозуміла, що приготовлений Мотрею невеликий горщик з кашею тільки на одну сім'ю, викинула його в помийницю. Мотря ж схопила та кинула свекрусі під ноги миску з борщем.

Чоловіки плюнули та повиходили, а хазяйки мовчали, тільки «сало в печі шкварчало сердито та голосно».

Мотря підмела в хаті черепки і побігла жалітися своїй матері.

Сварки в Кайдашевій хаті не переставали. Свекруха з невісткою не розмовляли по три дні. Мотря не давала бавити онука Кайдашисі.

Кайдаш приймає рішення відділити Карпову сім'ю. Мотря посіяла пшеницю на місці нової хати, вона добре зійшла, а це значило, що тут чисто.

Влітку хату освятили і молоді пішли туди жити. Карпо поступово відділяє і господарство.

V

Перед зеленими святами Кайдаш послав Лавріна до млина. Хлопець їхав понад Россю і милувався навколишньою природою. Він побачив дівчину, яка була схожа на велику червону квітку. Він здивувався на її вроду. «Дівчина була невелика на зріст, але рівна, як струна, гнучка, як тополя, гарна, як червона калина, довгообраза, повновида, з тонким носиком. Щоки червоніли, як червонобокі яблучка, губи були повні та червоні, як калина».

Замість того, щоб їхати дорогою додому, Лаврін повернув на пригірок за дівчиною, яку звали Мелашкою. Лаврін поїхав аж до самих Бієвців, де вона жила. Хата Мелашки свідчила про те, що сім'я жила незможно.

Дівчина мала поетичну душу, ласкаве серце.

В серцях Лавріна і Мелашки розгоралася любов.

Лаврін за згодою своїх батьків засилає старостів до Мелашки. Батько дівчини не зразу погодився.

Кайдаші їдуть на оглядини в хату Балахів. Кайдашиха гордовито виблискувала новими жовтими чоботами-сап'янцями. Коли з'їжджали з гори, віз перекинувся і чоботи Марусі подрпалися.

Балаші були бідно вдягнені, але гостей зустріли привітно, запросили до хати. Двері були низькі, Кайдашиха, думаючи гордо підняти голову, сильно вдарилася об одвірок і прокляла все на світі.

Кайдашиха дивилась на маленьку проворну постать Мелашки і думала, що невелика з неї буде в домі поміч. Вареники вийшли дуже темні, і Кайдашиха виїла тільки полуниці, а тісто покинула в мисці. Потім не втрималася і «розпустила на всю хату мед своїм язиком: "Будь же, дочко, здорова, як риба; гожа, як рожа; весела, як весна, робоча, як бджола, а багата, як свята земля!"»

Коли Кайдаші поїхали надвечір, мати сказала Мелашці, що їй, мабуть, буде важко у такої гордої свекрухи.

Через тиждень після оглядин Лаврін повінчався з Мелашкою і привіз її в батькову хату.

VI

Мелашка тиждень жила, як у раю, не помічаючи п'яного свекра і неласкавих поглядів свекрухи, милуючись з Лавріном за пасікою.

Кайдашиха незлюбила Мелашкиних батьків, бо як тільки бралася за голову, згадувала гулю і свою поїздку в Бієвці. Мелашка була молода і негожа до важкої роботи, а Кайдашисі дуже хотілося на старості полежать та відпочити. То ж вона лише тиждень змовчувала, а далі стала лаяти невістку і глузувати з неї.

Одного разу Кайдашиха сказала Мелашці замісити тісто, ллє діжка була така велика, що молодичка не діставала дна. Кайдашиха стала глузувати з неї, примушуючи Лавріна то стільчик підставити, то витерти лоб від поту, то втерти носа своїй жінці.

Кайдаш побачив, що обід ще не готовий, і став гримати.

Прийшлося просити хліба в сусідів (Мотря і на поріг не пустила).

Знову почалася в Кайдашевій хаті колотнеча. Кайдашиха стала ще більш лайливою, щодня нападала на Мелашку. Мотря теж її недолюблювала, бо молодша невістка жила разом із свекрухою.

Настали жнива. Кайдашиха запрягла Мелашку до роботи. Молодичка вже скучила за Бієвцями, за своєю доброю матір'ю. Просилася в гості, але свекруха не пускала. Лаврін помітив, що Мелашка журиться за домівкою і пообіцяв відпроситися в батька.

Нарешті Кайдашиха пустила невістку до родини, дала на гостинець пухку паляницю, приказуючи, що там такої і не бачили, а Мелашці вона здалася важкою, як камінь.

- Ступивши на батьківський поріг, Мелашка залилася дрібними сльозами, і мати зрозуміла, як важко живеться її дитині, але нічого не зробиш, треба звикати.

Другого дня Мелашка вирішила вимести тільки половину сіней і не виносити Мотрине сміття, як це робила раніше. Таким чином здобула собі ще одного ворога.

Коли прийшла зима, Мелашці стало ще важче, бо свекруха скидала усю важку роботу на неї, п'яний свекор зганяв на ній злість, а через сіни шипіла Мотря. Лаврін уже й втомився за неї заступатися.

Настав страсний тиждень. У великий понеділок до Кайдашів зайшла баба Палажка Солов'їха. Вона була дуже богомільна і щороку їла паски в Лаврі. І тепер вона збиралася йти до Києва, але, щоб було веселіше і безпечніше, вирішила зібрати собі попутників. Сподівалася умовити Кайдаша.

Мелашка, почувши розповідь, гаряче попросила Кайдашиху відпустити. Вагаючись, Кайдаші відпустили Мелашку.

Наступного дня Мелашка вирушила в дорогу разом з іншими молодицями. Вона почувала себе вільною і щасливою.

У Києві баба Палажка водила дівчат по церквах, багато розповідала. Мелашка була в захваті.

У велику п'ятницю Палажка повела прочан на Поділ до Братського монастиря, там і заночували. Мелашка сиділа на церковних східцях поряд з проскурницею і важко зітхала, бо знала, що треба повертатися додому, у справжнє пекло. Вона

попросила стару жінку взяти її за наймичку. Та погодилась і відвела молодичку додому. Мелашка приступила до роботи: викачувати тісто для проскур.

Палажка, думаючи, що Мелашка пішла з іншими людьми, повернулася додому без неї. Боячись про це сказати Кайдашам, вона сиділа вдома. Звістку рознесла по всьому селу її лютий ворог - баба Параска.

Лаврін обімілів і сказав матері, що це через неї Мелашка їх покинула, і коли щось трапиться, то він їй цього не пробачить.

Лаврін чекав, що жінка повернеться, але вона не верталася. До Кайдашів прийшли й Балаші, навіть і Мотря з Карпом, сумуючи разом з усіма. Кайдашиха відчувала свою провину і жалкувала, що так поводитися. Вирішили йти до Києва шукати Мелашку.

А вона тим часом служила в проскурниці і жила, як у Бога за пазухою. Але сумувала за Лавріном.

Тим часом Кайдаші прийшли до Києва, обходили всі церкви і розпитували про Мелашку. Нарешті потрапили до церкви, біля якої жила Мелашка. Проскурниця на східцях продавала проскури. Мелашка вибігла з пекарні і хотіла щось спитати хазяйку. І раптом побачила Лавріна - блілого та смутного. Потім свою матір і... свекруху. Її як крижаною водою облили. Потім ще раз глянула на Лаврінове лице і не витримала, кинулася до нього і заридала, як мала дитина.

Мелашка розказала, що служить у наймах, а проскурниця пожалкувала, що піде від неї така добра й роботяща наймичка. Кайдашиха пообіцяла не казати жодного лихого слова, аби тільки невістка повернулася.

І дотримала його: обсипала Мелашку медовими словами, купила обновки.

А незабаром молодичка народила сина.

VII

У Кайдашевій хаті настав мир: свекруха помирилась із невісткою. Зате надворі, між батьком та Лавріном, почався нелад. Лаврін перестав слухати батька, йому самому хотілося господарювати. Окрім того, старий Омелько пропивав у шинку всі гроші, зароблені разом із сином, і тому все важче було покорятися лайливому батькові.

Якось старий Кайдаш звечора сказав Лаврінові косити ячмінь, а той вирішив їхати до млина. Наступного дня пішов на поле, не питаючи батька. Той образився і подумав, що синки швидко заженуть його на піч.

З того часу Лаврін забрав господарство у свої руки. Батько майстрував, заробляв гроші і щовечора вертався з шинку п'яний. У нього почалися марення.

Через тиждень привид-чумак завів Кайдаша на греблю, а вранці того знайшли утопленим.

VIII

Поховали сини Кайдаша з великою честю. На четвертий день стали ділити спадщину. Карпо сказав, що батько мало відрізав йому городу, тож треба поділити його порівну. Вирішили не йти у волость, а зробити це самим.

Тільки поділили, прибїгла Мотря і зміряла все очима. їй здалося, що Лаврінова частка більша. Вона скинула пояс і стала переміряти. Лаврінів город справді виявився за її міркою на один пояс вздовж і на два пояси впоперек більшим. Мотря здійняла крик, репетуючи що це так свекрушище їм наміряла. Почали переміряти. Мотря, як міряла у себе, то пояс натягувала, аж тріщав, а коли в сусідів - то стягувала. Город переміряли Кайдашиха з Мелашкою, і вийшло порівну. Мотря була сердита, що не на її вийшло. Вона причепилася за пасіку, потім за садок, бо у Лавріновій частці було більше дерев. Кричала, що треба йти у волость, хай їх розсудять там.

Карпо теж сказав, щоб йому дали половину пасіки і половину худоби. Тоді Кайдашиха нагадала, що і їй належить якась частка, а крім того, пригадала, як Карпо бив батька кулаками в груди.

Пішли у волость. Там присудили Лаврінові усе батьківське добро, бо Карпо забрав свою частку вже давно. Мотря як почувла це, то ледве не скрутилася.

Від того часу не стало миру між Кайдашенками і їхніми жінками. Достатньо було іскорки, щоб сварка спалахнула з новою силою. Діти Мотрі не поважали Кайдашихи (навіть гостинці від старої викидали геть), через що Маруся плакала.

Одного дня Мотрин хлопець напився води з Мелашиної діжки і розбив випадково кухоль. Кайдашиха наробила галасу і розбила Мотрин кухоль. Тоді Мотря забїгла до Лаврінової хати і розбила горщик. Кайдашиха побїгла до Мотрі і розбила велику макітру. Мотря й собі вскочила до сусідів і пройшлася кочергою по полицях з горшками та мисками, тільки черепки посипались. Чоловікам здалося, що жінок покусав скажений собака, вони кинулись обороняти посуд. Ледве розборонили жінок, але ті продовжували лаятися, докоряти одна одній. Кайдашиха, доводячи свою правоту, тикнула Мотрі дулю, але попала не до носа, а в око. Мотря вхопила деркача і сунула його межи очі свекрусі так, що виколола око. Мелашка з Лавріном стали захищати матір, пхнули Мотрю, а Карпо кинувся на Лавріна. Лаврін розлютувався, поліз на стріху і став скидати покрівлю з Карпової хати - «одділятися». Кайдашиха розмазала кров побільше і побїгла позиватися у волость, наробивши галасу на все село.

Громада присудила Карпові «одірвати» свою хату і поставити окремо на городі, ґрунт розділити порівну, а Мотрі - таки відсидіти два дні в холодній.

Після того стара Кайдашиха заслабла і осліпла на одне око. Вона все питалася, від чого в них почалася така колотнеча. Вирішила освятити хату, зайшли й до Карпа, бо матері було усе-таки шкода сина.

Хату «одірвали», розгородили тином двір, і сім'ї потроху стали миритися. Спочатку почали забігати з однієї хати в другу діти, потім господарі заходити за інструментом, а там стали любенько розмовляти через тин і жінки. Щоб не обходити навкруги у ворота, зробили в дворі перелаз через тин.

Мир між братами поміцнішав задля господарської справи і спільної вигоди.

IX

Цілу зиму й весну Кайдашенки прожили в ладу. Кайдашиха сердилась на Мотрю, але невістки жили між собою у згоді. Лаврін любив Мелашку: ніколи й пальцем не зачепив, навіть не лаявся. Мотря часто гризла голову Карпові, але він відмовчувався.

Навесні Мелашка посадила біля самого тину огірки. Коли з'явились перші огірочки, Мотрин півень перескочив через тин, покликав курей і курчат, і разом вони поклювали всі огірки. Кайдашиха, як побачила таку шкоду, знайшла палицю і пошпурила на курей. Перебила півневі ногу і прибила двох курчат. Тут вибігла Мотря і стала лаятися, чіплятися до Карпа, щоб той полаяв матір і примусив сплатити за півня і двох курчат. Але Карпо сміявся з неї і відмахувався, говорячи: «Та й бриклива ж ти, Мотре, хоч я тебе колись любив за той перець. Вже дуже наперчила!»

Непорозуміння виникали і через курей, і через огірки, коня, кабана.

Увечері Лаврінів кабанчик заліз у Мотрину картоплю і та перебила йому спину. Лаврінові було жаль тварину, і він сказав, що Мотря вже не знає, що виробляє. Та «стояла за вуглом» і тільки того й чекала. Крикнула, що то їм за півня та курчат.

«Не чорна хмара з синього моря наступала, то виступала Мотря з Карпом з-за своєї хати до тину. Не сиза хмара над дібровою вставала, то наближалася до тину стара видроока Кайдашиха, а за нею вибігла з хати Мелашка з Лавріном, а за ними повибігали всі діти. Дві сім'ї, як дві чорні хмари, наближались одна до другої, сумно й понуро».

Кайдашиха побігла жалітися священику, а потім у волость. Там присудили Карпові або десять різок, або заплатити матері п'ять карбованців і перепросити її та помиритися.

Карпові було соромно лягати під різки, і він вибачився перед матір'ю.

На деякий час запанувала згода між Кайдашенками. Але літо принесло нову сварку, тепер уже через грушу. Коли громада ділила двір старого Кайдаша, то до Карпової половини відійшла Лаврінова груша. Вона довго не родила, то не було й лиха. Цього ж літа груш уродило дуже рясно. Вони були здорові, як кулаки, та солодкі, як мед. Лаврінові діти довідалися від бабусі, що то груша не дядькова, а батькова, і полізли трусити. Тут вибігла тітка Мотря, стала їх лаяти і намірилася відшмагати кропивою. Діти закричали, вибігла Мелашка, потім Лаврін з Кайдашихою і стали заступатися за дітей, адже груша справді їхня. Мотря сказала,

щоб більше діти не лазили, інакше поперебиває їм ноги. Діти все-таки лазили по груші, а Мотря лупцювала їх різками. Тепер почали вже лаятися чоловіки. У волості присудили, щоб Карпо віддавав щороку половину груш. На тім трохи помирилися. Але груша, як на злість, розросталася і родила все більше. Груші дорого коштували на ярмарку, пахло карбованцями, а це для селянина не жарт. Мотря продовжувала ганяти Лаврінових дітей і бити їх.

Брати пішли радитися до священика, але жоден не погоджувався на його пропозиції. Лаврін не хотів брати за грушу три чи чотири карбованці відчипного, бо міг щороку на ній заробити. Карпо не хотів продавати два аршини землі з грушею. Скінчилося тим, що священик їх прогнав. Брати продовжували лаятися, як і їхні жінки.

А закінчилося діло з грушею несподівано. Груша всохла, і дві сім'ї помирилися.